

Følelser vinner over innsikt som vinner over følelsene

HAUK

Vi er nå i samme situasjon som Milton Friedman drømte om på 60-tallet.

Stat og frihet

Chr. Anton Smedshaug

KRON OG MYNT

Den store etterkrigsfortellingen var kampen mellom «friheten i Vesten» og «ufriheten i Østblokken». Det var også en kamp mellom to ulike økonomiske systemer: sosial markedsøkonomi i vest og kommunistisk planøkonomi i øst.

I praksis fungerte Sovjetunionen best for oss utenfor. Den disiplinerte kapitalisme som kan komme i mange utgaver, men i konkurransen mot Sovjet måtte det utvikles en variant som ga vanlige folk bedre levekår enn kommunismen kunne levere. Dette, sammen med fellesskapet utviklet gjennom krigen, ga ulike varianter av sosial markedsøkonomi i Vest-Europa. Til tross for en solid suksess for en sosialdemokratisk blandingsøkonomi var en av bestselgerne i perioden likevel Milton Friedmans «Capitalism and freedom» (1962). Her advarer han mot at en for stor stat vil ta friheten fra folk, men fikk lite gehør, men som han senere skriver, «min jobb var å sikre ideene til tiden var moden for dem». Og det var den etter 1989 med murens fall, og Sovjetunionens oppløsning i romjulen 1991.

Etter dette fikk Vesten likevel nettopp en Friedman-inspirert deregulering – også kalt «nyliberalismen», der målet var små stater, mindre reguleringer og mer frigjort entreprenørskap i et globalt frihandelssystem hvor individet skulle fungere optimalt, uhindret av unødvendige statlige inngrep og reguleringer. Vi fikk globalisering og svake stater. Det verste fra begge verdener, uten at staten ble mindre. Den ble bare dårligere fungerende og måtte forsøksvis rydde opp der markedet og globaliseringen sviktet, som ved finans- og eurokrisen 2008–2012, og nå med koronakrisen. Med globaliseringen i Vesten forsvant mange av produksjonsarbeidsplassene, folk flest ble forgyldet, og utvikling mot en sårbar tjeneste- og eiendomsdominert økonomi ble kraftig forsterket.

Som en følge kommer det store politiske endringer der dominerende etterkrigspartier marginaliseres. Storbritannia stemmer for brexit og USA velger Trump. Mye av dette skyldes i tillegg til kriser, skepsis til etablerte eliter med global framfor nasjonal lojalitet, og skuffelse over at staten ikke lenger greier å sikre velferd og beredskap, det vil si trygge liv og framtidssikter for folk flest. Velgerne får stadig synliggjort at en stor, men svakt fungerende stat, står ribbet for operative virkemidler til å

ILLUSTRASJON: KNUTT LØVÅS, KNUTTAS@GMAIL.COM

håndtere forutsigbare utfordringer.

«Staten er den mest dyrebare av alle menneskelige frembringelser og ingen anstrengelse er stor nok til å gjøre den i stand til å utføre sin oppgave på best mulig måte», skrev økonomen Alfred Marshall på 1890-tallet. Det var riktig da og det er riktig nå. Men det må nå store grep til. Vi er i samme situasjon som Friedman drømte om på 1960-tallet – frihet for kapitalen, men i praksis ufrihet og utrygghet for folket. Spørsmålet er hvilke ideer vi skal følge for å sikre individets frihet og god økonomi og trygghet.

Statens rolle for å sikre mer industri og reetablere vital produksjon må styrkes, kapital må flyttes fra eiendom og anlegg til industri og arbeidsmarkedet må reguleres bedre. Det innebærer at fri flyt av arbeidskraft kan ikke fortsette som

«Denne gangen er vi presset av et annet kommunistsystem: Kina»

før, og nasjonale beredskaps-, produksjons- og forsvarsfunksjoner må bygges opp. Dette får vi neppe til uten å være stilt overfor en klar trussel, stadig påvist svak statsfunksjon er ikke nok. Kapitalismen trenger hjelp utenfor for å fungere, og ser ut til å få det igjen av globalisme som havarer og en nyoppstått autoritær trussel.

Denne gangen er vi presset av et annet kommunistsystem: Kina. Ideen, som

også Friedman fremholdt, var at økonomisk fremgang i Kina også ville gi stadig større individuell frihet. Dette har vist seg spektakulært galt. Nå stoppes Hong Kongs frihet av Beijings kontrolliver, sosial kontroll er økende i Kina generelt, uigjøre blir utsatt for systematisk tvang, og yttringsfrihet er stadig langt unna. Frihetshåpet er knust av autoritære trekk og digital personkontroll.

Frihet og fungerende økonomi er ett, men verken autoritære systemer eller nyliberalismen leverer. Den nordiske modellen derimot realiserer det største potensialet for individuell frihet og god økonomi gjennom vår form for sosial markedsøkonomi. Nå står den igjen på spill, og vi trenger å revitalisere en stat som sikrer at velferd, arbeidsmarked, beredskap og nasjonalt forsvar igjen får et langt tydeligere fokus. Med strammere kontroll på grensene kan vi ha stor frihet innenfor. På mange måter vil det være å gjenopprette statsfunksjonene fra før murens fall.

Den nye autoritære utfordringen og det siste tiårets spektakulære kriser er springbrett for å sikre fundamental reorientering og fortsatt forsvar av friheten og vår statsindividualisme.

Chr. Anton Smedshaug, daglig leder i AgriAnalyse
christian.anton.smedshaug@agrianalyse.no

Økonomene Morten Jerven, Erik S. Reinert, Maria Walberg, Rune Skarstein, Chr. Anton Smedshaug og Marie Sneve Martinussen skriver onsdager i Klassekampen.

PÅ TEPPE

Likefjellstilling

«Nå raser kvinnen» står det hos Dagbladet.

Bak enhver nedkommet veslemann står en usikret kvinne.

Føre var I

I anledning SJs overtakelse av Rørosbanen, sa Trondheims ordfører **Rita**

Ottverik at det var et mål å «opprette alle

holdeplassene som skal til for å gi et bedre tilbud til befolkningen».

Det er allerede planlagt for buss for tog.

Like greit

Føre var II

Et par som allerede eier en leilighet sier til **Dagens Næringsliv** at de vurderer å kjøpe utleieboli i koronakrisa:

«Vi vil ikke at vi om fem år skal tenke 'hvorfor investerte vi ikke mer nå'»

Uff, tenk å plutselig innse at en egentlig hadde muligheten til å utnytte andres krisesituasjon uten å gjøre det.

Back to reality

To deltakere fra «Ex on the Beach» fikk kritikk etter at de **ba om penger til alkohol** på Instagram, og fikk opp mot 3000 kroner. De sier nå at de **legger seg fiate**.

Platfylla hjalp nok litt på.

Mitt beger renner over

En lekket e-post til herværende spalte avslører at **Vårt Lands politiske**

redaktør har mistet Luther-koppen sin.

Hvis de er såpass interessert i britiske krimserier der borte, så burde de vel klare å løse mysteriet.

På saken

Godt navn

NRK rapporterte fra **flommen i Altaelva** ved reporter **Stian Strøm**.

Godt navn

I serien **Godt navn fra Norges vassdrags- og energidirektorat (NVE)** har vi jammen **Petter Wendler Strøm**.

teppet@klassekampen.no